

Diákolimpiák vonzásában

A magyar oktatás évente visszatérő, látványos nemzetközi sikerei között a diákolimpiai szereplések igen előkelő helyet foglalnak el. Trócsányi András, a Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Karának dékánja a földrajzi, Magyarfalvi Gábor, az Eötvös Loránd Tudományegyetem adjunktusa a kémiai versenyre szervezi meg a magyar csapat felkészítését és részvételét. A 2025-ös nyári olimpiák után a Magyar Kémikusok Lapja felelős szerkesztője kettőjükkel ült le beszélgetni.

Lente Gábor: Beszélgetőtársaim közös vonása, hogy már több mint 25 éve szervezik egy-egy nemzetközi diákolimpia magyar felkészítőjét, illetve vezetik a magyar csapatot magán a versenyen. András esetében ez a földrajzi diákolimpia, Gábornál pedig a kémiai. Ez utóbbiról vannak saját benyomásaim, a globalizáció egyik legszebb arcának tartom. Először arról szeretnék benneteket kérdezni, hogyan alakult ki a személyes kapcsolatod a diákolimpiával, hogyan lettetek ilyen hosszú időre a magyar részvétel fő szervezői.

Trócsányi András: Amikor a National Geographic Channel megjelent Magyarországon, akkor ehhez a szakmai támogatót a Pécsi Tudományegyetemen találták meg. Az NGS szervezett akkoriban világversenyt, erre kerestek magyar csapatot. Földrajz-angol szakos tanári diplomám van, s az akkori főnököm, Tóth József professzor engem kért meg a csapat összeállítására, illetve vezetésére. Így kezdtük 2001-ben a National Geographic Magyarország támogatásával. Ez a világ bajnokság idővel elkopott, viszont a kilencvenes évektől ezzel párhuzamosan a Nemzetközi Földrajzi Uniónak (IGU, International Geographical Union) is volt egy versenye, amit a megkülönböztetés miatt olimpiának neveztek (iGeo, International Geography Olympiad). 2013-ig a két versenyt felváltva szervezték, egyik évben az egyiket, a következőben a másikat. A NatGeo akkor megszűnt, így onnantól az iGeót évente tartották. Érdekes, hogy valami, ami Pécsről indult el, Pécsen is tudott maradni, mert mára a csapat tagok minimum a háromnegyede fővárosi vagy fővárosi agglomerációból származik.

Magyarfalvi Gábor: Nekem mindez kézenfekvőbben alakult, igazából 37 éve van már közöm a kémiai diákolimpiához. A pályaválasztásomat, de még az életemet is erőteljesen befolyásolta az ügy. Mai fogalmakkal leírva tizenegyedikes gimnazista voltam, amikor az országos kémiaversenyen jó eredményt értem el. Nagy meglepetésemre egy nap az igazgatói

irodán keresztül meghívást kaptam az olimpiai előkészítőre Pestre. Erről korábban még nem is hallottam. Abban az évben tartalék lettem a csapatban, a következőben továbbtanulni oda jelentkeztem, ahol az előkészítő volt, s a csapatba is bekerültem. A diplomamunkámat azon a tanszéken készítettem, ahol az olimpiára felkészítő oktatók annak idején dolgoztak, s amikor a Bokros-csomag idején nyugdíjazták őket, rám hagyományozták ezt a feladatot. Tehát 30 éve foglalkozom felkészítéssel: eleinte többen is benne voltunk a szervezésben, idővel az adminisztrációs feladatokon keresztül a vezető szerep is rám maradt. A három évtized alatt három olimpia megrendezésében is jelentős szerepem volt: a 2008-as budapesti esemény mellett 2016-ban Grúziában és 2024-ben Szaúd-Arábiában is. Nekem igazából ugyanolyan nagy öröm felkészítőként szerepelni a diákolimpián, mint annak idején diákként volt. A feleségemnek az a teóriája, hogy mindez azért van, mert aki ezüstérmes volt versenyzőként, abban maradt hiányérzet, amit tanárként próbál kiteljesíteni. Ezt az elméletét olimpiákon tesztelni is szokta, gyakran kérdezi erről a más országokból érkezőket.

LG: Én is ezüstérmes voltam a diákolimpián.

MG: Ez is egy bizonyíték, de sok más ország felkészítő csapatában van rá példa.

LG: Arról meséljete egy kicsit, hogy mi a szokásos menete egy diákolimpiának!

MG: Kémiai diákolimpia (IChO) 1968-ban volt az először. Az első évtizedben formálódott egy kicsit, hogyan zajlik, azóta elég egyértelmű. Ez az egyetlen diákolimpia, ahol minden januárban gyakorló feladatsort adnak ki, amivel segítik a felkészülést. A verseny a nyár közepén van, mintegy 90 ország vesz rajta részt. Általában két 5 órás dolgozatról áll: egy laboratóriumi és egy elméleti. A közvéleményben a sportban négyévente rendezett olimpiák gondolata él, gyakran nem tudják elképzelni, hogyan működik ez kémiából.

TA: A földrajzon az alapvető különbség az, hogy angolul megy minden. A NatGeo idejében még a versenyzők anyanyelvükön kapták a feladatokat, a döntőben szinkrontolmácsolás volt. Egy magyar résztvevő számára az angol nyelv külön kihívás, ami a magyar csapat válogatóján is fontos szempont. Amikor elkezdtük, akkor benne voltam az Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny földrajzi zsűrijében, onnan próbáltuk kiválogatni az olyan diákokat, akiknek volt nyelvvizsgájuk angolból. Nagyon hamar kiderült, hogy ez nem garancia a szakszavak ismeretére. A 2008-as olimpiát követően Kovács Zoltán akadémikussal beszélgetve merült fel egy angol nyelvű válogatóverseny megrendezésének ötlete, azóta ez is Pécshez kötődik.

Az iGeóra nagyjából 50 ország küld négyfős csapatot, a verseny háromfordulós. Pont a Covid idején volt a legnépesebb a mezőny, amikor nem kellett utazni, online volt minden, ami kicsit rombolta a verseny karakterét.

Ha a geográfiáról beszélünk, két nagy egység van az ember fejében: a természetföldrajz és a társadalomföldrajz. A tesztfordulón három-három kérdés van a két nagy területből, és szerencsére az utóbbi időben megjelentek a komplexebb feladatok is: nem azt kell tudni, hol vannak kőolajlelőhelyek, hanem főleg azt, ennek milyen gazdasági, társadalmi, életszínvonalbeli vagy éppen jóléti, egészségügyi lenyomatai vannak. Van egy terepi feladat: a versenyzőket felügyelettel kiviszik terepre, megfigyeléseket végeznek, majd utólag már tanteremben kérdésekre kell válaszolni ezek alapján. A kérdések itt összetettebbek: nem annyi, hogy láttad-e a nagy diófát, hanem inkább a vegetáció típusának leírása, mindenképpen valamiféle absztrakciót igényel. Van olyan eleme is ennek a feladatnak, ami a magyar diákoktól általában elég idegen. Ebben a földrajzi ismereteket és felmérési tapasztalatokat a területi tervezésbe kell áttütni. Milyen konfliktusok, fejlesztési kihívások következnek egy adott – megtapasztalt, felmért – helyzetből.

A harmadik forduló multimédiás, ez 10-15 éve markáns része az iGeónak. Színes, szagos, zenés, mozgó animációkkal valamiféle földrajzi alapismeretet tesztelnek. Hol készülhetett a kép, mit ábrázol? Itt a kérdés egyszerű feleletválasztás, gyorsan javítható.

LG: Egy talán testhezálló kérdés: hogyan dől el nálatok, hogy mi számít országnak a részvétel szempontjából? Tajvan általában van, de Tibet vagy Abházia nincsen.

TA: Eredetileg nálunk csak Tajvan volt, aztán Chinese Taipei lett belőle, amikor Kína, amelynek a neve China Beijing, is megjelent a versenyen. Később Hongkong és Makaó is jelentkezett, így van China Hongkong és China Macao is, tehát a népi Kína igazából négy csapattal versenyez.

Az is érdekes, hogy az orosz–ukrán válság óta az oroszokat eltanácsolták, erről a nemzetközi testület minden évben szavaz. A szervezők korlátozzák a részt vevő országok számát, meghívások alapon működik a rendszer. Majdnem minden évben előfordul, hogy egy-egy meghívott csapat vízum vagy egyéb problémák miatt nem érkezik meg.

MG: Az IChO-n elég jól ismerem a rendszert, mert pont a problémás időszakban voltam az intézőbizottság elnöke. Mi írtuk be annak idején azt a szabályokba, hogyan fogadunk új országokat. Ha egy ország kapott már meghívást, az automatikusan kap újabbat. Tajvan még a nyolcvanas években jött, most Chinese Taipei-nek hívjuk mi is, de mi például nem fogadtuk el Hongkongot és Makaót, ugyanis az ő diákjaik indulhatnak a kínai válogatón. Az a lényegi elvárás, hogy az újonnan jelentkező országokban legyen valamennyire reprezentatív nemzeti csapatválogató. Ha el fogadunk egy új résztvevőt, akkor két év megfigyelés után küldhet csapatot.

Amikor a 2022-es háború beütött, akkor az a nézet alakult ki, hogy nem helyes leverni az orosz diákokon az orosz politikusok gazemberségét. Az alapszabályba is belefoglaltuk épp az előző évben, hogy semmilyen politikai ok miatt nem lehet kizárni egyik csapatot sem; ezen csak kétharmados többséggel lehetne változtatni. Ha nem akarja az országok többsége, hogy egy ország hivatalosan megjelenjen, akkor a csapattagok egyéni résztvevőként érkeznek a versenyre – ez nemcsak az oroszokra, hanem a beloruszokra is igaz, mert ők is részt vettek az Ukrajna elleni első támadásban.

Történetesen én nagyon örülök és büszke vagyok arra, hogy a Covid idején is ment az olimpia, nyilván laborforduló nélkül. Az IChO közel 60 éves esemény, minden tavasszal egy rakás országban készültek a gyerekek rá akkor is, tehát valamilyen versenyt mindenképpen kellett szervezni. A két érintett évben a rendező országok egész jó elméleti feladatsorokat csináltak. Meg mertünk bízni egymásban, ezt mindenhol korrektül megírták. Bohókodtunk ugyan kamerákkal, de csalni – ha valaki nagyon akart – így is lehetett volna. Normál olimpián is kell a bizalom, hiszen a feladatokat a csapatot kísérő tanárok a verseny előtt megismerik, mert ők fordítják a diákok anyanyelvére, megvan az elvi lehetőség arra, hogy a saját csapatukkal megosszák.

TA: Az egyébként az iGeón is megvan, hogy aki már volt, az újra kap meghívót. Hongkong és Makaó estében azért voltunk befogadóbbak, mert nem tolonganak a jelentkező országok. Amikor az oroszok már nem jöhettek, épp a magyar csapatban volt egy magyarországi középiskolába járó orosz fiú, aztán egyik évben ezüstöt, másikban aranyat nyert. A mi kritériumunk az, hogy a diáknak magyar közoktatásban kell részt vennie.

LG: Az IChO-ról politikai ok miatt nem zárnak ki senkit, de olyan előfordult már, hogy egy ország más miatt nem kapott meghívást. Gábor, beszélne erről is egy kicsit?

MG: Igen, volt egy explicit csalás, nagy „szerencsénkre” épp a budapesti olimpián történt. Tádzsikisztán volt az érintett ország, a négy diáknak semmi köze nem volt hozzá. Egyikőjük időnként azóta is segít olimpiát szervezni. Az történt, hogy a tanárok a fordítás során a feladatba tádzsik–orosz keverék virágnymen a megoldást is beleírták, de ezt a dolgozatok javítása alatt sikerült kiszűrni. Ez 2008-ban volt, akkoriban kezdtük el kitenni a feladatsorok fordítását is az internetre. Így ilyesmi típusú csalással – ha nem is ott magán az eseményen – előbb-utóbb azért lebuknának akkor is, ha nincs kéznél tádzsik tolmács.

Korábban jártak mindenféle pletykák arról, hogy a mobiltelefonok megjelenésével egyik vagy másik ország eredményei nagyon gyorsan javultak, de ilyen nehézség azóta nincsen, legalább is nem detektáltuk. Elég komoly presztízse lett az olimpiának, a legtöbb országban éles verseny van a csapatba kerülésért, s a világ legjobb egyetemeinek kapui is nyitva állnak egy olimpikon előtt.

LG: A magyar kémiai válogatóról is mondanál pár szót?

MG: Ezt az elődöntőtől örököltem. 1968-ban Prágában az első magyar csapatot Hartmann Hildegard oktató kísérte és Székely György az Oktatási Minisztériumból. Hilda néni a 70-es évekre kialakította azt a rendszert, hogy a magyar kémiaversenyek legjobbjából hívnak meg az ELTE-re mintegy 30 diákot két egyhetes felkészítésre és válogatóversenyre. Eleinte csak elmélet volt, most már gyakorlati vizsgákat is bevezettünk. Kegyetlenül megdolgoztatjuk a diákokat, az egyetemi képzés első évéből elég sok mindent meg kell csinálniuk rohamtempóban, hat ötórás vizsgával. Ez elmondva kínzásnak tűnik, de a legtöbbben élvezni szokták. A csapat a vizsgaeredmények alapján áll össze a második kör végére. Tizenegynéhány éve ugyanezen a válogatón alakul ki a Mengyelejev Diákolimpia magyar csapata is. Van levelező verseny is a Középiskolai Kémiai Lapokban, így akkor is kaphat valaki meghívást, ha esetleg egy OKTV-forduló épp nem sikerül. Ezzel kilencedikeseknek vagy tizedikeseknek is elérhető a válogató.

LG: Most a nemzetközi verseny eredményének kialakulásáról szeretnék beszélgetni. Az iGeón angolul meg a verseny, ez egy

picit egyszerűbbnek tűnik. Te, mint a magyar csapat vezetője, részt vehetsz a javításban, vagy csak a végeredményről értesülsz?

TA: Az iGeón többszintes boardok vannak. Van egy kétfős vezetés, van egy nagyjából tízfős vezetés, és van egy nagyjából 25 fős vezetés. Egy-egy feladattípusra szakértői csapatokat szerveznek, ők állítják össze a kérdéseket és szervezik meg a javítást. A csapatot két tanár kíséri, az egyik az International Board tagja, ezt a szerepet én töltöm be. Azt szoktuk mondani, hogy az idősebb kísérő a szakmáért felel, a fiatalabb a gyerekekért. Ebből valami olyasmi jön ki, hogy a fiatalabb kollégákat általában be szokták osztani gépésített javításba és felügyeletre, az idősebb kolléga pedig valamelyik javítócsoporthoz kap feladatot. Én az írásbeli fordulón vagyok szenior, talán már a legrégebben ott lévő tag. Amikor 2006-ban először belöktek oda, egy új-zélandi professzor keze alá dolgoztam, sokat tanultam. Most inkább megkérdelek előbb, hogy melyik feladattípust kérem, mi a véleményem.

Általában hat feladat van az írásbelin, ezek mindegyikét egy páros javítja, de még a feladatokon belül is gyakran szétszedjük a teendőket kérdésekre. Így előfordul, hogy a kb. 200 versenyző tesztjeinek van egy olyan része, amit csak én javítok. A másik országból érkező junior kollégám duplán ellenőrzi, majd külön csoportot viszi fel az eredményeket az adatbázisba. Próbáljuk az adott feladathoz legjobban értő javítót megtalálni, és ellensúly is van mellette. Ha valaki szigorúan vagy éppen megengedően javít, azt mind a kétszáz versenyző számára ugyanúgy teszi. Néha ez problémát okoz. A javítást koordináló bizottság előre csinál egy útmutatót az általuk vizionált jó megoldásokból; itt persze nem olyan egzakt a dolog, mint a matematikában vagy akár a kémiában. Általában az első húsz dolgozat javítása után visszatérünk arra, hogy érdemes-e a javítási útmutatót bővíteni a diákok jó vagy még jobb válaszai alapján. Kimondottan arra törekszünk, hogy minden kísérő tanár aktívan vegyen részt valahol a folyamatban.

LG: Az IChO-n más a helyzet, ott mindenki az anyanyelvén írja feladatokat. Számomra ez talán az olimpiai legérdekesebb vonása: javítóként 30–40 nyelven is látok kémiát leírva. Hogy megy ez?

MG: A javítás és feladat-összeállítás annyiban más, hogy a kémián ez kizárólag a rendező ország felelőssége. Az utóbbi időben próbáljuk ezt kicsit kordában tartani, de alapjában jó így a dolog, mert évről évre változatosságot is visz a versenybe. Az alapok megvannak, és létezik egy alaptananyag, de sajnos általában az új országok a rossz példák közül is szeretnek tanulni.

Minden feladatnak van szerzője, támogatásként egy nagyobb bizottság. Ez a testület tesz javaslatot a dolgozatok tartalmára, amit általában vére menő vitában fogadnak el a részt vevő országok delegáltjai. Ebben mindkét kísérőnek szerepe van, mert két párhuzamos szekcióban zajlik a megbeszélés; nálunk az szokott lenni a leosztás, hogy az egyik a szerves/szintetikus kémikus, a másik pedig minden más kémiai terület. Mind a feladatsor tartalmán, mind a pontozáson erőteljes előzetes vita megy, ami kétszáz ember között időnként nehézkes lehet. Az így megszületett feladatlapokat a diákok megírják, a szerzők és velük párhuzamosan a kísérő tanárok is kijavítják a munkájukat. Ekkor jön az „ereszd el a hajamat” rész, meg kell egyezni a pontszámokban. 2024 óta használunk géppel segített pontozási módszert, ami teszi könnyebbé ezt a megegyezést, mert előzetesen is lehet észrevételeket tenni, nem csak egy asztalnál egymással szemközt leülve, késhegyre menően vitatkozva. Lassan négyszáz felé tart a versenyzők száma, s a helyezések szempontjából akár század-százalékos különbségek is döntőek lehetnek. Ezek a megbe-

széléseken elméleti, etikai és személyes kapcsolódás is kialakul a kísérő tanárok között, ez is fontos része egy ilyen eseménynek.

LG: Az IChO pénzügyi szempontból úgy működik, hogy a szervező lényegében meghívja rá a világot. A résztvevőknek költsége annyi, hogy el kell jutniuk a helyszínre, és meg kell szervezniük a saját válogatót. Ez utóbbi hogyan történik hazánkban? Aligha teljesen az ELTE feladata az egész, itt azért állami szerepvállalás is minden bizonnyal van.

MG: A magyar felkészítés – hála istennek – egészen jól megy. Most már 30 éve rálátok erre. A felsőoktatásért felelős minisztériumtól kapunk támogatást, ezt egy ideje az ELTE költségvetésébe építik bele. Ugyanígy történik a földrajzzal is, csak azt a Pécsi Tudományegyetem kapja. Az utazáshoz – érdekes ország vagyunk – a Belügyminisztérium adja a fedezetet. Panasz nem lehet rájuk, egészen jó adminisztrációjuk van.

Igazán nagy költségvetés tényleg a rendezéshez kell. Az utóbbi két évben gazdag arab olajországban volt az olimpia. Félünk attól, hogy az ott látottak elriasztják a rendezéstől a későbbiek, mert ők irgalmatlan anyagi forrásokat beletettek a szállodákba és a rendezésbe. Mondjuk, nyár közepén a kinti 45–50 fokban kellett is. A 2008-as budapesti olimpiához képest az idén 30-szor nagyobb volt a költségvetés.

A kémia esetében a labor elengedhetetlen, de középiskolások számára nem kell feltétlenül egy szuperül, drága eszközökkel felszerelt verzióra gondolni. A matematikában és a fizikában már tíz évre előre ismerik a diákolimpiák helyszínét, a kémiánál nem ez a helyzet: 2026-ban Üzbegisztán, 2027-ben Tajvan lesz a házigazda, tovább egyelőre nem látunk. Tipikusan állami a finanszírozás, nagy ritkán egy-egy cég beszáll, a legutóbbi amerikai olimpiát például a Dow Chemicals támogatta.

TA: Annak, amit mondotok, mi a keverékét éltük meg. A NatGeo működése idején ők fizettek mindent. Amikor a csatorna kivonult a támogatásból, akkor azt a nagyon-nagyon csúf dolgot kellett megélnünk, hogy a Lóczy Lajos középiskolai földrajzversenyen, amely akkor a válogató volt, azt kellett mondanunk: *Kedves gyerekek, ti nyertétek a versenyt, ti mehettek az olimpiára. Azaz: Van-e pénzetek utazásra?* Akkor lehettek csapattagok. Rendkívül visszaesett a helyzet, nem mindig a győztesek alkották a csapatot. Ezt mintegy két éven keresztül csináltuk, és ezzel át is jutottunk iGeóra, ahova meghívást kaptunk, de állami támogatást nem. Akkor a főnököm a Pécsi Tudományegyetem leköszönt rektora volt, ő segített összeszedni a pénzt. Kaptam olyan telefonhívásokat, hogy az XYZ cég tulajdonosa utasításra jelentkezett szponzoráció céljából. Ez egy kicsit más világ volt. Így, a pénzt összekalapozva utaztunk el 2006-ban Brisbane-be. Érdekes, hogy míg a NatGeo világ bajnokság négycsillagos szállodai környezetben ment, meghívással, addig az iGeo inkább kollégiumi színvonalú, jelentkezéssel. A rendezőknek tulajdonképpen meg kell szervezniük az eseményt, a részt vevő országok fizetik az utazást és a szálláshoz-ellátáshoz hozzájárulást is, ami szerintem valahol 20 és 50% között fedezi a tényleges költségeket.

Mi egy évtized alatt jutottunk el oda, ahova a kémia: az állam felvette a földrajzot a támogatott olimpiák közé. Még megvan nálam egy államtitkári levél arról, hogy új olimpiai támogatást nem áll módjukban finanszírozni. Viszont meghívtak bennünket a Parlament Vadásztermébe a diákolimpikonok köszöntésére. Volt ott egy nagyon belevaló, Somogy megyei fiú, aki odasüندörgött a miniszterelnökhöz, mert ő adta át a díjakat, és elmondta neki, hogy a földrajzosok saját és iskolai alapítványi pénzből utaztak.

Nem tudom, hogy ezért vagy másért, de a következő évben mi is bekerültünk a támogatott olimpiák közé. Ugyanúgy az egyetemi költségvetésbe építve kapunk céltámogatást, a Belügyminisztérium pedig utaztat bennünket. Ez azért lényegesen kényelmesebb helyzet, mint a korábbi. Ami nálatok hosszú hagyomány, azt nekünk szép lassan ki kellett érdemelni.

MG: Igen, már 57 éves hagyomány. A csapat a nyár közepén jön vissza az eredményekkel. A sajtó nem mindig kapja fel, de időnként azért lehet példálózni vele, pedig igazából egy olimpiai eredmény nem tükrözi a közoktatás tényleges állapotát. A diákoknak viszont fontos ilyenkor az elismerés; ennek az is a következménye, hogy nekem az elmúlt harminc év összes magyar miniszterelnökével van kézfogásos fotóm.

LG: A magyar eredményességről szeretnék még beszélni. Az IChO szigorúan egyéni verseny. Hogyan alakult a magyar diákok szereplése az elmúlt években?

MG: Az egyéni versenyben nagyjából a legjobb 10% kap aranyérmet, a következő 20% ezüstöt, a következő 30% bronzot. A magyar diákok sikeressége hullámzik valamennyire, de a négy csapattag gyakorlatilag mindig négy érmet szerez. Hogy ez ne legyen meg, ahhoz baleset kell. Lassan már húsz éve, hogy a laborban technikusok nem beszéltek idegen nyelvet, a diákokunk sem beszélt idegen nyelvet, és olyan ütődött feladat volt, hogy a laboránsoknak kellett a veszélyesnek gondolt reagenseket adagolni. Kétszer adták hozzá az egyiket, a másikat egyszer sem, így nem is lett termék, ezen el is úszott az elmélet alapján aranyos árnyalatú érem.

Időről időre van aranyérem, ahhoz kivételes tehetség, rengeteg munka és még egy kis szerencse is kell, de ez nem azt jelenti, hogy a magyar aranyérmesek csak a szerencsének köszönhetőek. Mind megérdemelték, és összejöhetett volna sok más diáknak is. Tipikusan egy kémia diákolimpián akad néha arany, néha bronz, de leginkább az ezüstérmek szintjén tanyázunk.

Nincs ugyan csapatverseny, de ha az átlagos pontszámokat nézzük, akkor a 90 részt vevő nemzetből a 10. és 20. hely között végzünk. Néha megyünk feljebb, voltunk már három arannyal

nagyon előkelő helyen, néha megyünk lejjebb, amikor rosszabbul jön ki. Szerintem erre büszkéek lehetünk. Érződik, hogy a kémia-oktatásunk nincsen felszálló ágban. A legutolsó aranyérmes diákokunk szeghalmi gimnáziumba járt, ahonnan nagyon ritkán jönnek olimpiákon. De még van ott tanár, aki észreveszi a tehetséget, és tudja is őt olyan helyre irányítani, ahol továbbfejlődhet. Ahogy fogynak a kémiatanárok, ezekből a jó pedagógusokból is kevesebb lesz. Persze az elitgimnáziumok, mint a pécsi Nagy Lajos Gimnázium, vagy a budapestiek – ezeket nem is sorolnám – mindig küldenek bőven diákokat a válogatóra, de még nem dominálnak annyira, mint néhány más tárgyban. Nem egy iskolára támaszkodunk. Ki tudja, meddig fog ez tartani?

TA: A helyzet földrajzból is nagyon hasonló. Nagy szerencsém volt abban, hogy 2001-ben, amikor először vittem csapatot a Nat-Geóra, ott csapatban rögtön harmadikok lettünk. Abból a társaságból ketten ma egyetemen tanítanak, az egyik az ELTE-n, a másik külföldön, a harmadik kutatóintézetben, a negyedik egy világcégnél dolgozik. Ez az, amiről az ember álmodik: jól csinálták, és tulajdonképpen mind a szakmában maradtak.

Az iGeon a kémiához hasonlóan nincsen hivatalos csapatverseny. Az egész történetnek van viszont egy pedagógiai vonala, hogy azokat is bátorítsák kicsit, akik gyengén szerepelnek. Ezért beiktattak a programba egy poszterszekciót, illetve prezentálást. Először versenyen kívül volt, de díjakat tettek mellé és ezeket meg is ünnepelték. Ekkor kezdték el számolni először a négy csapattag egyéni eredményeiből az összeget, ez alapján számolható csapatvégeredmény is. Ez nem hivatalos tehát, a csapatok semmit nem kapnak ezért. Én mindig olyan oklevelet kapok, hogy köszönik a felkészítést, abban sincs szó a magyar csapat szerepléséről. Érmeiben mérve a valaha volt legrosszabb eredményünk egy bronz, a legjobb két arany, egy ezüst és egy bronz. Az már többször előfordult, hogy minden diákokunk kapott érmet, az csupán egyszer, hogy csak egyetlen egy jutott nekünk.

Azt gondolom, a hazai oktatási rendszert, a közoktatást – meg egy picit saját magunkat is – vállon veregetve, hogy nagyjából 100 diákból válogatunk, ennyien vállalják be itthon a fordulókat, és

ebből azért gyakran megelőzünk nagy és népes országokat. Mi eljutottunk nagyjából a felső harmadba, ott már nehéz és komplex siker nagyot durrantani.

Tavalyelőtt az összetettben 2–3.-nak számoltuk magunkat, de tavaly csak 13–14.-nek, az idén 7.-nek. De hogy mitől lesz több aranyérem, azt nehéz tudni. Az idén a litvánok letarolták az egész versenyt: négy aranyat vittek haza. Ilyesmire még soha korábban nem volt példa egyetlen csapat esetében sem, utánuk nagy különbséggel következett csak a második. Általában nagyon szoros az eredmény. A magyar csapatot azzal vigasztaltam, hogy ha csaltak volna, akkor se tudták volna ilyen jól csinálni, mert annyiféle módon teszteltük őket, mégis toronymagasan a legjobbak voltak. Litvánia nem egy népes ország, minden bizonnyal a skandináv szemlélet és a posztsovjét térség olyan szuperpozíciója jött ott létre húsz év munkával, ami ezt hozta.

MG: A kémiai olimpián van egy csapat, amely mindig négy aranyérmet visz, ezek a kínaiak. Ha nem az övék kettő a legelső háromból, akkor el vannak keseredve. Náluk más dimenzióban működik az egész. Egyszer meghívtak az országos verseny döntőjére, ott nyolcszázan voltak. Már a tartományi versenyek is nehezebbek, mint a nemzetközi olimpia. Olyan létszámból, akkora ambícióval kiválasztott diákok jönnek, hogy ennek ez az eredménye. Egy IChO-díjátadón egyszer, véletlen ötletből vezérelve, az egyik srác kezébe nyomták a mikrofont: tökéletes tízmondatos beszédet mondott ékes angol nyelven. Ők valóban kiemelkedő képességű, nagyon okos és nagyon sokat dolgozó diákokat találunk a hatalmas merítésből, ezért lesznek abszolút aranyérmesek szinte mindig.

LG: Egy diákolimbia az oktatásban leginkább a tehetséggondozás kategóriájába tartozik. Mennyire láttok kapcsolatot a közoktatás színvonalával? Ott van például Finnország, vagy az utóbbi időben Portugália, amelyeket a jó oktatási rendszer példaként szoktak hozni, de ők azért nem annyira eredményesek az olimpiákon.

MG: Nagyon más dolog ez, mint a közoktatás átlaga. Rengeteg múlik azon, milyen a kiválasztás, mennyire intenzív a középiskolai tanáraink által adott támogatás, amivel a diákok tovább tudnak lépni. A finnek tényleg jó példák erre. Lehet mondani más, főleg nyugat-európai országokat is, amelyek a tudományos kutatásban erősek, de a diákolimpiákon nem. Nálunk a hosszú tradíció miatt gyakran bekapcsolódnak a felkészítésbe volt olimpiások, akiknek ez nagyon sokat adott.

Négy diák eredménye az egész közoktatás színvonaláról semmiképpen nem reprezentatív mutató ugyanúgy, mint ahogy a milliárdosok száma sem mutatja egy ország átlagos gazdasági állapotát.

TA: Valami hasonlót mondanék én is. Talán azzal megfejelve, amit az előbb mondtam: ennyi gyerekből kiválogatva ilyen eredmény tulajdonképpen sokkal-sokkal jobb, mint számos nagy országban. A földrajzban nemcsak Kínában, hanem Szingapúrban, az Egyesült Államokban, Oroszországban és Romániában évtizedes hagyományai vannak a piramisszerű tehetséggondozás-építésnek, ezekhez képest a miénk elég ötletszerű. Nekem személyes szomorúságom, hogy a mi felkészítésünkben részt vevő, az olimpián is jól szereplő diákoknak ma már csak a kisebb töredéke tanul tovább földrajzot. A marketingben szoktam is használni, hogy ettől még lehetsz boldog ingatlanügynök vagy ENSZ-szakértő; nem biztos, hogy geográfusként fogsz dolgozni. Az eredményes gyerekek nagyobbik része valami határterület felé mozog későbbi

pályáján és nem itthon. Ez nem a gyerekek karrierje miatt szomorú, hanem a saját utánpótlásunk megteremtése a gond. Az olimpiakon alumnit mi is tudatosan visszahívjuk zsűrizésre és felkészítésre. Te sem vagy már mai gyerek, Gábor, én sem vagyok az, ezért jó ötlet, ha egy 20 éves visszajön, és elmondja, hogy tavalyelőtt az ő aranyérméhez mi kellett versenyzői oldalról. Ti ketten voltatok olimpiakonok, de én nem, mindig csak a másik oldalon ültem, ezért nálunk mindenképpen kell valaki, aki hitelesen tud a versenyzői oldalról beszélni.

MG: Nálunk a felkészítők többsége, 80–90%-a volt olimpiakon, mostanra már tényleg én lettem a szenior. Az olimpiakonok többsége kémiai pályán marad, még az orvosképzés vonzó számukra. A brexit előtt Cambridge nagyon-nagyon erőteljesen horgászott az olimpiakonokra, ösztöndíjjal fogadták őket. Amióta ez nincsen, azóta talán kicsit többen maradnak itthon; de mennek Amerikába, az utóbbi öt évben az MIT-re hárman is, és volt, aki Franciaországban tanult tovább. Előttük a lehetőség, ki kell használniuk – isten ments, hogy erről lebeszéljük őket.

TA: Azzal kezdtem, mennyire jó, hogy a földrajzi felkészítés Pécsen maradt. Gondolhatnám azt, hogy munkatársaimmal ezt nagyon jól csinálom, de igazából ebben sok olyan típusú feladat is van bőven, ami senki másnak nem kell. Tehát ez rajtunk maradt, mint számaron a fül. Mondom is magamnak minden évben, hogy még egy évig tolong, aztán jöjjön valaki más, de nem látok olyat, aki beszállna és átvinné.

Pár évvel ezelőtt nagyon erős nyomás volt a közoktatásban lévő kollégák részéről, hogy ők is akarnak utazni. Néhány országban az egyik kísérő a legjobb diák tanára. Erre mi is tettünk egy kísérletet, sajnos nem működött. Egyfajta jutalom lenne a felkészítésért az, hogy elvisszük, mondjuk, Indonéziába egy olimpiára. De a versenyen nem tudott segíteni. Nem tudom, hogyan tovább, nálunk a szakma nem nagyon tolong ezért a feladatért.

MG: Én próbálkozom: szerintem látom, hogy mi lenne, ha a vilamos alá bicikliznék be valamelyik nap. Működne tovább. Az viszont probléma, hogy amikor én bekerültem, akkor a felkészítésben többen voltunk egy korosztályból, most már kevesebbeknek van kedve ehhez. Volt olyan diákunk is, aki azt mondta, ő szívesen és egyébként nagyon jól is tanít, de neki is haladnia kell a szakmai pályán, nincs erre elég ideje. Van olyan egykori olimpiakon is, aki külföldről küldött vissza anyagokat és feladatokat a felkészítéséhez, de azért ez nem ugyanolyan, mint a személyes jelenlét.

LG: Benneteket mi készítet arra, hogy mégis csináljátok?

MG: A feleségem azt mondja, hogy az éveim csúcspontja az olimpia két hete; ilyenkor nem lehet rám ismerni. Előbb a helyszínen vagyok a feladatokat kipróbáló tucatnyi meghívott között. Ez a Budapesten bevezetett próba nagy kaland nekem is. Élvezem diák szerepben megcsinálni a labort, megírni a vizsgákat, ötletelni a javítási lehetőségeken, amit még követ a verseny pörgése. Aztán az olimpia után pár héttel, ősszel indulnak újra a magyar versenyek.

TA: Azt gondolom, hogy annak idején fel tudtunk zárkózni a nagy elődök, a fizika, kémia, matek mellé. Van ebben ziccer, amire tényleg büszkék lehetünk utána. Azt azért jó látni egy tanárembernek, hogy a gyerekek zászlóba burkolódzva örülnek az érmüknek és fél napig le nem szállnak a telefonról, mert tudatják a sikerüket a világgal. Én még mindig tanárnak tartom magam, és ez ebben a kontextusban is nagyon jó érzés.

